

ნესტან სულავა
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**სულიერი განვითარების საფეხურები საღვთისმეტყველო
ლიტერატურაში და დავით აღმაშენებლის
„გალობანი სინანულისანი“**

დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“ მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი თხზულებაა, რომელშიც საღვთისმეტყველო და ლიტერატურულ-ესთეტიკური პრობლემატიკა ერთმანეთსაა გადაჯაჭვული და ამიტომ თხზულება ყოველი ხსენებული მიმართულებითაა საკვლევი. საგალობელში ადამიანის სულიერი განვითარების საფეხურების, ბაძვისა და ზიარების, ადამიანის სულიერი განღმრთობის შესწავლამ ერთდროულად აჩვენა სასულიერო მწერლობის ტრადიციების გაგრძელების ტენდენცია და სიახლე, რაც პიროვნების სულიერი განვითარების საფეხურების გავლით გამოიხატა.

ვიდრე უშუალოდ დავით აღმაშენებლის საგალობელში ადამიანის სულიერი განვითარების საფეხურების – ბაძვის, ზიარებისა და განღმრთობის შესახებ ვისაუბრებდეთ, საჭიროა ბიბლიურ-ევანგელური მოძღვრების, წმინდა მამათა და სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული შეხედულებების დამოწმება, რათა უფრო სრულყოფილად წარმოჩნდეს დავითის „გალობანის“ კონცეფცია ადამიანის სულიერი ზეადსვლის, ღმერთთან ზიარებისა და განღმრთობის შესახებ, რაც, თამამად შეიძლება ითქვას, სხვა ჰიმნოგრაფიული თხზულებებისაგან განსხვავებულად არის წარმოდგენილი. მართალია,

საგალობელთა თემატიკა და სახისმეტყველება მსოფლმხედველობრივად და აზრობრივ-შინაარსობრივად თანხვდება, მაგრამ დავით აღმაშენებლის საგალობელი მათგან მაინც განსხვავებულია. მის წინამორბედად ამ მხრივ დავით წინასწარმეტყველი და წმ. ანდრია კრიტიკელი გვევლინებიან.

საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში ბაძვისა და განღმრთობის, ანუ ღმერთთან ზიარების სიმბოლურ გააზრებას ევანგელური საფუძველი აქვს. ამიტომ აუცილებელია ბაძვისა და ზიარების, ანუ განღმრთობის არსობრივი თვალსაზრისით განხილვა ქრისტიანულ ლიტერატურაში, რომელშიც ბაძვისა და ზიარების საგანი ღმერთია; ბაძვის ცნების ქრისტიანული ასპექტი გულისხმობს საღვთო ჭეშმარიტების ასახვას, ამაღლებულის, მშვენიერის, სილამაზის ანტიკური თვალთახედვისაგან არსობრივად განსხვავებულ გაგებას, რაც სისადავის საფუძველზე ამაღლებულის ჭკრეტის მცდელობაა; ბაძვის ქრისტიანული თვალსაზრისი დროსივრცულად დაუსაზღვრელია, ვინაიდან საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში, უმეტესად ჰიმნოგრაფიასა და ჰომილეტიკაში, დრო და სივრცე დაუკონკრეტებელია; ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოები ორ სივრცესა და ორ დროს წარმოსახავს: წმინდანის ცხოვრებას ამქვეყნიურ სამყაროში, რომელიც დროული თვალსაზრისით დასაზღვრულია და სულის მარადიულობაში არსებობას, რომელიც ზესთასოფელში, ზეციურ ქალაქში გრძელდება. ჰიმნოგრაფიასა და ჰომილეტიკაში ყოველივე ზედროული და ზესივრცულია.

ქრისტიანულ ლიტერატურაში, კერძოდ ჰაგიოგრაფიასა და ჰომილეტიკაში, ბაძვის საფუძველი პავლე მოციქულის ეპისტოლეებითაა მოტივირებული და განსაზღვრული: „მობაძავ ჩემდა იყვნით, ვითარცა მე ქრისტესა“ (I კორ. 4, 16; 11, 1); „შეუდევით სიყუარულსა და ჰბაძევდით სულიერსა

მას“ (I კორ. 14, 11); „კეთილ არს ბაძვაჲ კეთილისათჳს მარადის“ (გალატ. 4, 18). პავლე მოციქულისეული ბაძვის გააზრება ქრისტეს, საღვთო სიბრძნის და მისი მშვენიერების, ამაღლებულობის, საღვთო სიყვარულისა და კეთილის, სულიერი მშვენიერებისა და სილამაზის, პირველსახის ბაძვას გულისხმობს. **ბაძვა ღვთის მიმსგავსებაა, რაც სახის ესთეტიურად გააზრებისა და აღქმის საფუძველს ქმნის.** ჰაგიოგრაფიისა და ჰომილეტიკისაგან განსხვავებულია ჰიმნოგრაფია, რომელშიც ბაძვა წმინდანის სულიერი განვითარების გავლილი საფეხურია, აქ ღმერთთან უკვე ნაზიარები, განღმრთობილი სულია წმინდანისა წარმოჩენილი.

შუა საუკუნეების ესთეტიკის მკვლევარმა ვ. ბიჩკოვმა მსგავსების, ბაძვის, ასახვის ფსევდო-დიონისე არეოპაგელისეული მოძღვრების განხილვისას განმარტა მსგავსებისა და არამსგავსების არსი: „ვინაიდან ნებისმიერი საგანი ერთსა და იმავე ღროს მსგავსიცაა და განსხვავებულიც ტრანსცენდენტური პირველმიზეზისაგან (იხ. „საღმრთოთა სახელთათვის“; 9, 7), ამიტომ შესაძლებელია „არამსგავსება“.¹ არეოპაგიტული სწავლებით, მსგავსება იმდენადაა შესაძლებელი, რამდენადაც მიუმსგავსებლისადმი, ანუ ღვთისადმი მსგავსება, არა მსგავსია იმის გამო, რომ შედეგი (ქმნილი) მიზეზს (ღმერთს) ვერ ასახავს, ვერანაირად, ვერანაირი საზომით ვერ მი-აღწევს მას². „ამ ანტინომიური ფორმულით, აგრეთვე სხვა მრავალი მსგავსითაც, ფსევდო-დიონისე თავისი სისტემის პრინციპულ განსხვავებას წარმოაჩენს კლასიკური ფილოსო-

¹ В. В. Бычков, Проблема образа в византийской эстетике, Вестник МГУ, 1972, #1, 55.

² Дионисий Ареопагит, Сочинения. Максим Исповедник, Толкования. Греческий текст с русским переводом Г. М. Прохорова, "Алетейя", СПб. 2002, 508-509.

ფიური სისტემისაგან. არეოპაგელი სწორედ ასეთ შემთხვევაში უპირისპირებს მიმესისის, ვითარცა ბუნების მიბაძვის, კლასიკურ გაგებას პირველმიზეზის სახეობრივი გამოხატვის თავის თეორიას¹. მსგავსისა და განსხვავებულის, ანუ არამსგავსის, ამგვარი გააზრება ამაღლებულისაკენ წარმართავს ადამიანის გონებას, რომელიც ამაღლებულს ღვთაებრივი ქმნადობის ყოვლისმომცველობის კონტექსტში ესთეტიკურადც აღიქვამს. ვ. ბიჩკოვის დაკვირვებით, ქრისტიანულ კულტურაში სახის კონცეფციამ, რომელიც მსგავსება-უმსგავსობას ემყარება, უმთავრესი ადგილი დაიკავა. მისივე სიტყვით, „გვიანანტიკურ მოაზროვნეთა შორის წინა პლანზე გამოდის „სახე“ მთელი თავისი მოდიფიკაციებით: სახე-მსგავსება (ბაძვა), სახე-სიმბოლო, სახე-ალეგორია, სახე-ნიშანი“².

ეფრემ მცირის საღვთისმეტყველო და ესთეტიკურ ნააზრევში ბიზანტიური რიტორიკის თეორიული პრინციპების გათვალისწინებით, ბაძვის ცნების ახალი, ქრისტიანული ასპექტის განხილვის საფუძველზე ქეთევან ბეზარაშვილმა გამოავლინა ბაძვის ტრადიციულ, კლასიკურ (ანტიკური) და ქრისტიანულ თეორიულ მოძღვრებებს შორის არსებული მსგავსება-განსხვავებანი და დაასკვნა, რომ ბაძვის კლასიკური გააზრება „საუკეთესო რიტორიკული ფორმის გამოყენების მნიშვნელობით იმემკვიდრა ბიზანტიური რიტორიკის თეორიამაც“, ოღონდ განსხვავებული საზრისით³. ბაძვის ქრისტიანული ცნება „საღვთისმეტყველო სტილის მთავარი მახასიათე-

¹ В. В. Бычков, Проблема образа в византийской эстетике, Вестник МГУ, 1972, #1, 55.

² В. Бычков, 2000 лет христианской культуры. Sub specie aesthetica. Т. 1. Раннее христианство. Византия. М., 1999, 83.

³ ქ. ბეზარაშვილი, ბაძვის ცნების ახალი, ქრისტიანული ასპექტი ეფრემ მცირესთან და ბიზანტიური რიტორიკის თეორიაში, მაცნე, ელს, 1998, №1-4, 140.

ბელია“¹. მისივე თვალსაზრისით, „პავლეს ბაძვა გულისხმობს ზეშთა აზრის, მისი ცხოველმყოფელობის, საღვთო სიბრძნის და მისი ე. წ. ევანგელური სისადავის ბაძვას შინაარსობრივ-ფორმობრივი ასპექტით“².

რისთვის სჭირდება ადამიანს ბაძვა და ზიარება? ესაა კითხვა, რომელიც მოითხოვს ჰაგიოგრაფიისა და ჰიმნოგრაფიის წმინდანის სახისმეტყველებით ანალიზს, წმინდანის ხატ-სახის წარმოსახვის პრინციპებზე დაკვირვებას.

ჰაგიოგრაფიის წმინდანი ბაძავს მაცხოვარს, ღვთაებრივი და კაცებრივი საწყისებისა და ბუნების მქონე ღმერთს და ეზიარება ღმერთს, ტრანსცენდენტურს, პირველმიზეზს. ასევეა ჰიმნოგრაფიაშიც. თუმცა წმინდანის სულიერი განვითარების საფეხურები ჰომილიებში, ჰაგიოგრაფიასა და ჰიმნოგრაფიაში დინამიურობა-სტატიკურობის თვალსაზრისით განსხვავებულია მიუხედავად იმისა, რომ წმინდანის წარმოსახვის მიზანი ამ ჟანრის ნაწარმოებებისათვის ერთი და იგივეა. ჰაგიოგრაფიაში წმინდანი საფეხურებრივად ვითარდება, ე. ი. დინამიურად წარმოისახება, რაც მას ესთეტიურობითაც გამოარჩევს. ჰიმნოგრაფიაში კი წმინდანის სულიერი განვითარების საფეხურები დინამიური არ არის, სულიერი განვითარების პროცესი არ აისახება, იგი სტატიკურია; ასე იმიტომ ხდება, რომ საგალობელი და ნაწილობრივ ჰომილია წმინდანს ზესთასოფელში გადასვლის, სასუფეველში დამკვიდრების შემდეგ აჩვენებს, მას უკვე ზეციურ მოქალაქედ სახავს.

¹ ქ. ბეზარაშვილი, ბაძვის ცნების ახალი, ქრისტიანული ასპექტი ეფრემ მცირესთან და ბიზანტიური რიტორიკის თეორიაში, მაცნე, ელს, 1998, №1-4, 140.

² ქ. ბეზარაშვილი, ბაძვის ცნების ახალი, ქრისტიანული ასპექტი ეფრემ მცირესთან და ბიზანტიური რიტორიკის თეორიაში, მაცნე, ელს, 1998, №1-4, 140.

ჰიმნოგრაფია და ჰომილეტიკა წმინდანის ამქვეყნიურ ცხოვრებაში მომხდარს წარმოადგენს, როგორც შედეგს. საგალობელი მრევლს უჩვენებს წმინდანის მიერ იდეალურობის წვდომის გზის შედეგს. აქ არ გადმოიცემა სიკვდილის შიშის დაძლევის რთული მომენტი, უკვე შედეგი ჩანს – სიკვდილის შიში დაძლეულია, ზეციური მოქალაქეა და თავად წმინდანია მეოხი ყოველი მორწმუნისა. სიკვდილის შიშის დაძლევა პიროვნებისაგან დიდ შინაგან ძალას მოითხოვს. საგალობელში წმინდანს არ ახასიათებს ორჭოფობა, სისუსტე, რაიმე უარყოფითი თვისება, იგი სულიერად გამარჯვებული და ღმერთისაგან დაჯილდოებულია ზეციური მოქალაქობით, ღმერთთან ზიარებულია, განღმრთობილია. აქვე აღვნიშნავ, ღვთაებრივის, ამაღლებულის განცდა მშვენიერია, ე. ი. ესთეტიზმს ნაზიარებია, ხოლო ზიარება, განღმრთობა სულის ხსნის უმთავრესი და უძირითადესი საშუალებაა. ბაძვა და მსგავსება უთუოდ უკავშირდება მშვენიერს, რომელიც ესთეტიკურ შინაარსს ატარებს.

ჰაგიოგრაფიაში სიყვარულით ვლინდება წმინდანის სულიერ განცდათა ღმერთთან წვდომა, განღმრთობის გზაზე მდგარმა გმირმა ამქვეყნიურობა უნდა დაძლიოს. წმინდანობას აღწევს ის, ვინც ამქვეყნიურ ვნებათა მძლავრობას, საცთურს დათრგუნავს, რაშიც მას ასკეტურ ღვაწლთან ერთად შიში ღმერთისა, ძლიერება, ზრახვა, ცოდნა, გულისხმისყოფა, სიბრძნე ეხმარება. წმინდანის „სივრცე გონებისაჲ“ ამზადებს ყოველი ადამიანის სულიერ მომავალს, რაც ღვთაებრივი სრულყოფილების, უზენაესი ჭეშმარიტების შეცნობაში მდგომარეობს. ამიტომ სიყვარულის, მშვიდობის, სულგრძელობის, სიტკბოების, სახიერების, რწმენის, მყუდროების, მოთმინების სათნოებები სული წმიდისაგან აქვს მიმადლებული. ღმერთმა ჰიმნოგრაფიის წმინდანს ღმერთშემოსილობით, განღმრთობით,

ღმერთთან ზიარებით, ზეციური ქალაქის მკვიდრობით მიაგო პატივი.

წმინდანთა შესახებ დაწერილ ჰიმნოგრაფიულ ნაწარმოებში წარმოჩენილია პირველსახეს, მაცხოვარს მიწვენილი ადამიანის შინაგანი, სულიერი სამყარო. ეს იმგვარი ადამიანია, რომელმაც საკუთარ თავში პირმშოხატი აღიდგინა და ზეციური მოქალაქობა მოიპოვა. ევანგელურ-აპოსტოლური სწავლების მიხედვით, **ადამიანის სულიერი განვითარების უმაღლესი საფეხური განღმრთობაა, ღმერთთან ზიარებაა. იგი ღვთისადმი ბაძვაზე უფრო მაღალი საფეხურია.** დავიმოწმებ იოანე ღვთისმეტყველის პირველ ეპისტოლეს: „რომელი გუესმა და ვიხილეთ, გითხრობთ თქვენ, რაათა თქვენცა **ზიარებაა** გაქუნდეს თქვენ თანა და **ზიარებაა** ჩუენი მამისა თანა და ძისა მისისა თანა იესუ ქრისტესსა“ (ი. 1, 3); „უკუეთუ ვთქუათ, ვითარმედ **ზიარებაა** გუაქუს მის თანა და ჩუენ ბნელსა შინა ვიდოდით, ვტყუვით და არა ვიქმთ ჭეშმარიტებასა. ხოლო უკუეთუ ნათელსა შინა ვიდოდით, ვითარცა იგი ნათელსა შინა არს, **ზიარებაა** გუაქუს ურთიერთას. და სისხლი იგი იესუ ქრისტეს ძისა მისისაა განმწმედს ჩუენ ყოვლისაგან ცოდვისა“ (ი. 1, 6-7); პეტრე მოციქულს: „რაათა ამის მიერ იქმნეთ საღმრთოდსა მის **ზიარ ბუნებისა**“ (II პეტრე, 1, 4). პავლეს ეპისტოლეებს: „**ზიარ** ჩემ თანა მაღლისა მის თქუენ ყოველნი იყვნეთ“ (ფილიპ. 1, 7). „სარწმუნო არს ღმერთი, რომლისა მიერ იჩინებით **ზიარებასა** მას ძისა მისისასა იესუ ქრისტეს უფლისა ჩუენისასა“ (I კორ. 1-9). იოანე ღვთისმეტყველის, პეტრე მოციქულის, პავლეს ეპისტოლეებისა და ამ ეპისტოლეთა წმ. ეფრემ ასურის, ნეტარი ავგუსტინეს, წმ. იოანე ოქროპირის, წმ. კირილე ალექსანდრიელის, წმ. თეოდორიტე კვირელის, წმ. იოანე დამასკელის განმარტებების მიხედვით, ზიარების საფუძველს მაცხოვრის გა-

ნკაცება ქმნის. მაცხოვრის ორბუნებოვნებით – ღვთაებრივი და კაცებრივი ბუნებით გახდა შესაძლებელი ადამიანის ზიარება ღვთაებრიობასთან. ზიარების შედეგად ადამიანი ცოდვათაგან განიწმინდება და ზეამაღლდება. ადამიანი ეზიარება ქრისტეს ბუნებას – ღვთაებრივსა და კაცებრივს. ღმერთმა განგებით მიანიჭა ადამიანს ღმერთთან შეერთების, ზიარების უფლება. ქრისტესთან ზიარება თავისთავად წმიდა სამებასთან ზიარებაა, რასაც იოანე ღვთისმეტყველის პირველი ეპისტოლე ადასტურებს. ზიარებით აღწევს ადამიანის სული სრულქმნილებასა და განღმრთობას, ამავე დროს, ამიერიდან, ანუ ზეციური მოქალაქობის მოპოვებიდან მოყოლებული, იგი თავად ხდება საღვთო მისტიერიის მონაწილე.

ბაძვის, ზიარების, განღმრთობის იდეის ასახვით განსაკუთრებით საყურადღებოა დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნთა წიგნი, წმ. ანდრია კრიტელის „დიდი კანონი“ და დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, რომლებიც არა საზოგადოდ წმინდანის, არამედ კერძო პიროვნების, ადამიანის სულიერი განვითარების საფეხურებს წარმოაჩენენ, რის საფუძველზეც თითოეულ მათგანს ესთეტიკური ფენომენის მქონე თხზულებად მოვიაზრებთ. არც დავითის ფსალმუნებში, არც წმ. ანდრია კრიტელის „დიდი გალობანისა“ და არც დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანის“ ტექსტებში კონკრეტულ წმინდანზე არაა საუბარი, ყოველი თხზულება ადამიანის სულიერი განცდის, ფსიქოლოგიური მდგომარეობის, ცოდვის აღიარებისა და სინანულის საშუალებით ღვთისადმი მიბაძვის, ზიარების, განღმრთობის გზას სახავს.

თავისი სინანულითა და ღვთისადმი მსასოებელი მზერით დავით წინასწარმეტყველი წმინდანად ქრისტიანულმარელიგიამ აღიარა. დავითი იესეს ძეთაგან ადამიანის უმთავრესი თვისებებით – მორჩილებითა და თავმდაბლობით, სუ-

ლიერებითა და შინაგანი სამყაროთი გამოირჩეოდა, რამაც მასთან ღმერთის სიახლოვე და მფარველობა განაპირობა. ამიტომ მოგვიანებით ღვთის „ცხოვართა“ მწყემსადაც მოგვევლინა. ღმერთმა იგი საულის ნაცვლად აირჩია ისრაელის მეფედ, რადგან უფლის სიტყვის მორჩილება დავითისათვის ცხოვრებისეული არჩევანი იყო. იგი მწყემსის ცხოვრებით ცხოვრობდა და სიყრმიდანვე გაიგო სიმარტოვის სირთულე და სიმძიმე, თუმცა მისთვის სულიერი წინსვლის აუცილებელ პირობად სწორედ მარტობა იქცა. პალესტინის ბუნების წიაღში ვითარდებოდა და ყალიბდებოდა დავითის, როგორც წინამძღვრის, მონაცემები და ფენომენალური პოეტური ნიჭი. დავითის ქმნილებებში, ფსალმუნებში წამოწეულია ღვთისადმი უსაზღვრო სიყვარული, იმედი, რწმენა, ერთგულება, რომელთა ერთიანი სახის გამოვლენით ფსალმუნთა ავტორი მის მიერ ჩადენილი ყველა ცოდვისაგან განიწმინდა. ღვთისაგან გამორჩეულმა დავითმა რთული ცხოვრება განვლო, რომელიც ადამიანური განცდით, მწუხარებით იყო სავსე, მაგრამ უსაზღვრო ერთგულებითა და რწმენით ღვთის უსასოობას არასოდეს მისცემია; ამავე დროს, მან ომებში მოპოვებული გამარჯვების სიხარულიც განიცადა, რაც ფსალმუნთა ტექსტებშიც აისახა. დავითის მეფობა უფლისათვის სათნო იყო და ყველა მეფეს, რომელიც ღვთის ერის სამართავად ჰყავდა მოვლენილი უფალს, ევალებოდა, დავითს მიმსგავსებოდა. ამიტომ იქცა მომდევნო თაობების მეფეთათვის დავითი ჰიპოდოგმურ სახედ.

დავით მეფსალმუნე იყო ადამიანი, რომელსაც ჰქონდა რწმენა, სასოება და სიყვარული ღვთისა და დავითის ყველა ცოდვა სწორედ ამ სამმა სათნობამ განაქარვა. ღმერთთან ახლოს ყოფნის მიუხედავად, დავითმა უამრავი შეცდომა დაუშვა, ცოდვით დაეცა, მაგრამ ყოველ განსაცდელს, ღვთის სა-

სჯელს მშვიდად, დინჯად, მოთმინებით ხვდებოდა და სასო-
ებით იტანდა. მის ფსალმუნებში ამგვარი განცდები აისახა,
რის მაგალითად შეიძლება 50-ე და 90-ე ფსალმუნები უნდა
მივიჩნიოთ. დავით წინასწარმეტყველმა სხვა საღვთისმეტყვე-
ლო ეთიკურ მოთხოვნებთან ერთად სამი მცნება დაარღვია:
1) მე-6: არა კაც ჰკლა; 2) მე-7: არა იმრუშო; 3) მე-10:
არა გული გითქმიდეს ცოლისათვის მოყუსისა შენისა. სინა-
ნულის განცდით განსაკუთრებით 50-ე ფსალმუნი გამოირჩევა
და მას მონანული წმინდანის უმშვენიერესი საგალობელი
ეწოდა. ისეთი სინანული, როგორც დავითმა გამოავლინა,
კაცობრიობას არ სძენია: „მიწყალე მე, ღმერთო, დიდითა
წყალობითა შენითა და მრავლითა მოწყალებითა შენითა
აკოცე უმჯულოებად ჩემი. უფროდს განმბანე მე უმჯულოე-
ბისა ჩემისაგან და ცოდვათა ჩემთაგან განმწმიდე მე. რამეთუ
უმჯულოებად ჩემი მე უწყო და ცოდვად ჩემი წინაშე ჩემსა
არს მარადის. შენ მხოლოსა შეგცოდე და ბოროტი შენ წინა-
შე ვყავ; რადთა განჰმართლდე სიტყუათაგან შენთა და სძლო
შჯასა შენსა“... (ფს. 50, 3-6). დავითის 50-ე ფსალმუნი
ღვთის რწმენის, სასოების, სიყვარულის ლოცვაა, რომელთა
ერთიანობით ყოველი იმ დაბრკოლების გადალახვაა შესაძლე-
ბელი, რომელიც ადამიანს უფლისაკენ სავალ გზაზე შეიძლე-
ბა შეხვდეს. ეს ფსალმუნი მარადიული და ცოცხალი მოწმო-
ბაა იმისა, რომ ადამიანების სიყვარული ღვთისადმი უსაზღვ-
როა და ადამიანს ღვთისაკენ მიმავალ გზაზე ვერ დახვდება
ისეთი დაბრკოლება, რომლის გადალახვასაც რწმენით, სასო-
ებითა და სიყვარულით „სული წრფელი“ ვერ შეძლებდა:
„გული წმიდად დაჰბადე ჩემ თანა, ღმერთო, და სული წრფე-
ლი განმიახლე გუამსა ჩემსა. ნუ განმაგდებ მე პირისა შენი-
საგან და სულსა წმიდასა შენსა ნუ მიმიღებ შენგან“... (ფს.
50, 12-13). „მსხუერპლ ღმრთისა არს სული შემუსრვილი,

გული შემუსრვილი და დამდაბლებული ღმერთმან არა შეურაცხ-ყოს“... (ფს. 50, 19).

წმ. ანდრია კრიტელი დავით მეფსალმუნის გზას ადგას, რომელმაც ზოგადად ცოდვათა აღიარებითა და სინანულით ადამიანის დაცემული სახის აღდგენის გზა აჩვენა, ყოველი ადამიანის ცოდვა ჰიმნოგრაფმა თავად იკისრა; ამიტომ „დიდი კანონი“ პირველცოდვის შეგნების, არსებობიდან მოყოლებული კაცობრიობის მიერ ჩაღწეული ცოდვების გულწრფელი სინანულის, ადამიანის სულიერი განვითარებისა და ზეალსვლის საუკეთესო ნიმუშია. სულიერი ზეალსვლის ჰიპოდიმურ-პარადიგმულ სტრუქტურაში თავსდება მთელი საგალობელი. დავიმოწმებ ერთ ტროპარს: „მოწყალე მექმენ, მაცხოვარ, ქმნილსა შენსა და ვითარცა მწყემსმან მპოვე წარწყმედული, მეწიე შეცდომილსა, გამომიხსენ მხეტთაგან და შემრაცხე ცხოვართა-თანა სამწყსოვსა შენისა თანა. რაჟამს დასჯდე სჯად, ვითარცა მოწყალე, და გამოსჩნდეს მალალი დიდებაჲ შენი, ვითარ შიში იყოს, სახმილი რა ოხრვიდეს და ყოველნი სძრწოდეს ზარისაგან საყდრისა შენისა“¹.

ლ. გრიგოლაშვილის დაკვირვებით, „ანდრია კრიტელისა და დავით აღმაშენებლის საგალობლებს ანათესავებთ ერთი თემა და ეთიკური იდეების ერთი წრე. ორივე საგალობელი შექმნილია 50-ე ფსალმუნის მოტივზე. ორივე ნაწარმოებში ლირიკული გმირი წარმოთქვამს აღსარებას უზენაესის წინაშე, ინანიებს ჩაღწეულ ცოდვებს და იმედოვნებს ღმრთის მოწყალებასა და სახიერებაზე. ორივე საგალობელს საფუძვლად უდევს ახალი აღთქმისეული მოძღვრება ადამიანზე, რომელიც ქრისტიანული თეოლოგიის თანახმად ითვლებოდა მოძღვრებად ღვთაებასა და სამყაროზე. ამ მოძღვრებით ადამი-

¹ წმ. ანდრია კრიტელი, დიდი კანონი, ნეკრესის ეპარქიის გამოც., 2002, 103.

ანის შემეცნება სამყაროს წვდომას ნიშნავს, სამყაროს შემეცნებით კი ადამიანის ღვთაებრივი არსი იხსნება“¹.

დავით აღმაშენებელი ღმერთთან შესართველად და საზიარებლად, სულიერი ზეალსვლისაკენ თავისი საგალობლით ადრეული საგალობლების ავტორებისაგან განსხვავებული გზით მიემართება, რაც ადამიანთა მიერ ჩადენილი ცოდვების პიროვნული განცდითა და ღმერთისადმი მისი ინდივიდუალური დამოკიდებულებით წარმოჩნდება. საზოგადოდ, საგალობლებში განსაკუთრებული მხატვრული ღირებულება ღმერთთან დიალოგს ეკისრება; დავითიც, როგორც ჰიმნოგრაფი, დავით წინასწარმეტყველისა და წმ. ანდრია კრიტელის მსგავსად, ღმერთთან დიალოგს ირჩევს, რაც მის საგალობელს იშვიათი ლირიზმით აღავსებს. თხზულებას გასდევს თავმდაბლობის, ვითარცა ერთ-ერთი სათნოების, სულის ხსნისა და ნათლის ხილვის მოტივები. დავით აღმაშენებელმა პირველ გალობაში ღმერთისადმი მიმართვისას საკუთარი თავი ქედადრეკილად წარმოაჩინა: „რომლისაცა წინაშე ქედდარეკილ არს ყოველი, მუხლი ყოველი მოდრკების...“². დავით აღმაშენებლის ეს სიტყვები ჰიმნოგრაფიული სამეტყველო სტილითა და სახისმეტყველებითაა მოტივირებული. საამისოდ დავიმოწმებ წმ. გიორგი მთაწმინდელის მიერ თარგმნილი „პარაკლიტონიდან“ რამდენიმე ტროპარს: „ყოველი მუკლი მოდრკეს შენდა, ღმრთისა სიტყვაო, ვითარცა შემოქმედისა ზეცისა და ქუეყანისა და ქუესკნელთაჲ, რომელმან ჯუარცუმაჲ დაითმინე კაცთათჳს ჴორცითა და ყოველი ენაჲ შიშით ღმრთისმეტყუელებით აღვიარებს შენ“ (A-93, 32v); „რომელსა მოუდრეკენ

¹ ლ. გრიგოლაშვილი, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულიანი“, თბილისი, 2005, 146.

² ლ. გრიგოლაშვილი, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულიანი“, თბილისი, 2005, 214.

ყოველნი მუკლთა შიშით ზეცისა და ქუეყანისანი, თავმოდრეკით ინება განბანად შენგან, წინამორბედო და ნათლისმცემლო, მისა მიმართ მეოხ გვეყავ ჳსნად ჩუენდა“ (A-93, 88r). მერვე გალობაში მაცხოვარს მუხლმოდრეკილი მეფე სულის ხსნას ევედრება, მეცხრეში კი მეფე-პოეტი კვლავ ქედადრეკილი უნდა წარდგეს ღვთის სამსჯავროზე, სადაც მსაჯული ჭეშმარიტად განსჯის, რის შემდეგაც მართალნი ინეტარებენ, ხოლო ცოდვილნი ცეცხლში აღმოჩნდებიან. მეფის თავმდაბლობა, სიწრფელე, სიდიადე, სულის სიმაღლე და ზნეობრივი სრულყოფილება საგალობელში ერთი სიტყვის – „ქედადრეკილის“ – ასე მოხდენილად გამოყენებით გამოქავენდა, რამაც ამ სიტყვას, აგრეთვე, მთელ ტროპარს სახისმეტყველებითი ფუნქცია შესძინა. ამ ერთმა სიტყვამ მთელი ნაწარმოები კომპოზიციურად შეკრა და მისი ძირითადი აზრიც აჩვენა.

„ქედადრეკილობის“ მოტივის ამსახველ ამ ტროპარებს შორისაა მოქცეული საგალობლის ერთ-ერთი უმთავრესი სათქმელიც, თუ ვინაა ბაძვის საგანი, ვის უნდა მიბაძოს თხზულების ღირიკულმა გმირმა და ვის ემსგავსოს. ცხადია, ღვთის ხატის მსგავსება ადამიანის სულიერი სრულყოფის გამოხატულებაა, რაც საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში სიღრმისეულადაა ასახული და შეფასებული, მაგრამ ადამიანი ვერ ინარჩუნებს ღვთის ხატის მსგავსებას. დავით აღმაშენებელმა განაცხადა: „ხატსა თჳსსა მამსგავსე და საკრველად გრძნობადისა და გონიერისა მყოფობისად დამაწესე შენებრ არსთა სიტყუებისა ჩემ შორისცა შეკრებითა, ხოლო მე უმაღლო გექმენ“; „მსგავსებისაგან დავაკლდი და დავჰბადე ბოროტი“¹; ჰიმნოგრაფმა ჩამოთვალა ის ცოდვები, რომლებიც

¹ ლ. გრიგოლაშვილი, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულიანი“, თბილისი, 2005, 214.

კაცობრიობას თავისი არსებობის მანძილზე ჩაუდენია და აღნიშნა, რომ ღვთისაგან მათი არა-მსგავსება//არა-ბაძვა იყო ნაბრძანები, მაგრამ ყოველი ცოდვა მან მაინც ჩაიდინა „მეგვტური გულმძიმობაჲ, ქანანელთა ჩუეულებანი, მსხუერპლვაჲ ნაგებთაჲ, ზმნაჲ და სახრვაჲ, კოწოლი თმათაჲ და სხუანი, რომელთაჲ შენ ჰბრძანე არა-მსგავსებაჲ, უწარმდებესად მოვიგენ თვთ მათ პირმშოთა სახეთაცა“¹. იგი ბაძავდა „ისრაელისა მეფეთა“, რომლებშიც რამდენიმე ღვთისმომშიში მეფე იგულისხმება, ისინი დავითისათვის მისაბაძნი გახდნენ, არადა ცოდვილნი იყვნენ, ე.ი. დავითი მათ ცოდვებს ეზიარა და მათი მსგავსი გახდა, ემსგავსა. მეფე-პოეტი გულწრფელობითა და აღიარებით კიდევ უფრო მეტად წარმოჩნდა მონანულ და მართალი გულით აღსარების წარმომთქმელ პიროვნებად, რომლის მიზანი აღსარებითა და სინანულით სულიერი სიმშვიდის, სულიერი განვითარების აღმავალი გზით სვლის აუცილებლობაა. მომდევნო გალობაში კი დავითი მხეცთა მსგავსად სახავს საკუთარ თავს, რაც, ლაურა გრიგოლაშვილის შენიშვნით, აპოკალიფსური ხილვის გამოხატულებად უნდა აღვიქვათ და ესეც სულიერი განვითარების გზაზე აუცილებლად გასავლელი საფეხურია.

ნათლისა და შინაგანი ხილვის სიმბოლოებით დატვირთული დავითის საგალობელი მთავრდება მსასოებელი ვედრებით, საიდანაც ცხადად გამოსჭვივის მონანიე პიროვნების იმედიანი მზერა ნათლის სამყაროსაკენ, მზის საუფლოსაკენ, რომლისკენაც მიისწრაფვოდა ჰიმნოგრაფი მთელი თხზულების მანძილზე. ღვთისმეტყველი წმინდა მამები თავიანთ თხზულებებში განმარტავდნენ სინანულის არსს და იგი უმაღლესი ნათლის ხილვის უმთავრეს საშუალებად მიაჩნდათ. სინა-

¹ ლ. გრიგოლაშვილი, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულიანი“, თბილისი, 2005, 215.

ნულის გრძნობის გაჩენა ადამიანში პიროვნების სულიერი, თვისებრივი გარდასახვის, ზნეობრივი ამაღლების, სიმდაბლის, სათნოების ფაქიზი გამოვლენის შედეგია, რის შემდეგაც იგი პირველსახის დაბრუნებას, „ღვთაებრივი“ „მეს“ წვდომას აღწევს და სასუფეველს იმკვიდრებს. დავით აღმაშენებლის საგალობლის ორიენტირი მაცხოვარი და ყოვლადწმინდა ღვთისმშობელია, რომელთა მეოხებით რთული სულიერი ცხოვრებითა და ტკივილიანი გზით მიდის ჰიმნოგრაფი სულის განწმენდისაკენ.

წმ. ანდრია კრიტელმა და დავით აღმაშენებელმა სწორედ კათაფატიკურ-აპოფატიკური ჰიპოდოგმურ-პარადოგმული სახისმეტყველებითი გამომსახველობითი საშუალებებით წარმოადგინეს ადამიანის სულიერი ზეაღსვლა, სწრაფვა ღმერთთან შეერთებისაკენ, რადგან ორივე საგალობელში სულიერი სისრულის მიღწევამდე ადამიანი ურთულეს საფეხურებს გადის; ამ გზაზე უნდა დაძლიოს კაცობრიობის არსებობის მანძილზე ადამიანთა მიერ ჩადენილი ყველა ის ცოდვა, რომელთა გამო წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი, როგორც ჰიმნოგრაფები, საკუთარ თავს უცოდველესად მიიჩნევენ და ღვთის წინაშე უდიდეს პასუხისმგებლობას კისრულობენ. დავით წინასწარმეტყველი საკუთარ ცოდვებზე მსჯელობს, აღიარებს მათ და ინანიებს, ხოლო წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი საკუთარ ცოდვათა აღიარებასთან და მონანიებასთან ერთად მთელი კაცობრიობის ცოდვათა მტვირთველებად წარმოგვიდგებიან. დავით წინასწარმეტყველი, წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი მსოფლმხედველობრივად თანაბარი სულიერი მცდელობით, სულიერი განვითარების გზით მიემართებიან ზესთასოფლისაკენ, რაც ღმერთთან დიალოგით გადმოიცემა, მაგრამ ადამიანის, როგორც ინდივიდის, მისწრაფებით სულიერი ზეაღსვ-

ლისაკენ, სრულყოფისაკენ, ზეცათა მოქალაქობის მოპოვებისაკენ განსხვავებული გზით მიდიან. ესაა მათი ლირიკული მემკვიდრეობის განმასხვავებელი ნიშნები.

წმ. ანდრია კრიტელისა და დავით აღმაშენებლის საგალობლები ადამიანს წარმოგვიდგენენ როგორც ზესთასოფელში, ზეციურ დასში დამკვიდრებულს, ზეციურ მოქალაქეს, ზეცათა ქალაქის მკვიდრს, რომელმაც ადამიანის სულიერი ზეაღსვლისათვის აუცილებელი ყველა საფეხური განვლო. ეს საფეხურები ჩამოთვლილია ორივე საგალობელში, რომელთა წინასაფეხურად, ბიბლიურ ჰიპოდოგმად დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნები მიიჩნევა.

ადამიანის სრულყოფილების მოპოვებას საფუძვლად დაედო მისი სწრაფვა ღვთის შემეცნებისაკენ, ღვთისმოსიებით წარმართვა ცხოვრებისა, სვლა ზეციური მოქალაქობის მოსაპოვებლად, რაც ბაძვითა და ღმერთთან ზიარებით მიიღწევა. წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი, როგორც ჰიმნოგრაფები, ადამიანს გამოყოფენ საზოგადოებისაგან და მასზე, როგორც კერძო, ინდივიდუალურ პიროვნებაზე, ამახვილებენ ყურადღებას, მას ამკობენ სულიერი სილამაზით, მშვენიერებით და, რაც მთავარია, ამაღლებულობით, რომელთა საფუძველი სულიერობაა. ჩვეულებრივ, საგალობლებში ადამიანის სულის მოძრაობა, სულის განვითარება არ შეინიშნება, არც უნდა იყოს, რადგან, როგორც ზემოთაც აღინიშნა, საგალობელი ზესთასოფლად დამკვიდრებული ადამიანის უკვე განღმრთობილ სულზე გვესაუბრება, დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნებში, წმ. ანდრია კრიტელისა და დავით აღმაშენებლის საგალობლებში კი ადამიანი თავის აღსარებას წარმოთქვამს, ფსალმუნების, „დიდი კანონისა“ და „გალობანი სინანულისანის“ ლირიკული გმირი თვით საგალობელთა ავტორები არიან, რითაც მკვეთრად განსხვავდები-

ან სხვა, კერძოდ – ღმერთის, ღვთისმშობლის, წმინდანებისადმი მიძღვნილი საგალობლებისაგან.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ფსალმუნები ცოდვილი ადამიანის ლირიკული აღსარებაა და ლირიკული სასულიერო პოეზიის განვითარებას სწორედ ფსალმუნთა წიგნით დაედო საფუძველი. ადამიანის შინაგანი სამყაროს, თვითშემეცნების გზისა და მისი პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესის წარმოჩენა დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნებით დაიწყო. ესაა ადამიანის პიროვნულ, ინდივიდუალურ განცდათა ასახვის საუკეთესო ჰიპოდიმური ნიმუში, რომელსაც მიჰყვებიან წმ. ანდრია კრიტელი და დავით აღმაშენებელი თავიანთ საგალობლებში.

ჰაგიოგრაფია, ჰომილეტიკა და ჰიმნოგრაფია, როგორც საღვთისმეტყველო ლიტერატურის დარგები, წმინდანის სულიერი განვითარების ორ ძირითად საფეხურს წარმოაჩენენ. ესაა 1. ბაძვა და 2. ზიარება, რაც განღმრთობით სრულდება. წმინდანისათვის ბაძვა ის საფეხურია, რომელიც აუცილებელია ზიარებისათვის, სულიერი განღმრთობისათვის. ბაძვასა და ზიარებას შორის დიდი ზღვარია, მაგრამ ზიარება ბაძვის გარეშე ვერ მიიღწევა. ბაძვა ღვთის მიმსგავსებას ნიშნავს, რაც საფუძველს ქმნის ესთეტიურობის თვალთახედვით სახის გასააზრებლად, აღსაქმელად. ბაძვა ამქვეყნიურ, მიწიერ მოვლენათა და საგანთა მიმართებაა ზესთასოფლური მოვლენებისა და საგნებისადმი, ხოლო ზიარება ღმერთთან შერთვაა, განღმრთობაა, ზიარების შედეგად ადამიანი ახალ მეობას იძენს, მარადიულ ღირებულებებს მოიპოვებს, ღმერთთან სულიერ ქორწინებას აღწევს, ღვთაებრივ, ანუ ზესთასოფლურ სულს, სამოსელს პირველს იბრუნებს, ღმერთშემოსილი ხდება. როგორც ფსალმუნები, ისე წმ. ანდრია კრიტელის „დიდი კანონი“ და დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“

ყველა სხვა ჰიმნოგრაფიული თხზულებისაგან განსხვავებულად წარმოაჩენს ადამიანის სულიერი განვითარების გზას, რაც, მართალია, გულისხმობს ბაძვას, ზიარებას, განღმრთობას, მაგრამ ამის საჩვენებლად თითოეული ხსენებული ავტორი სხვა გზას ირჩევს. ეს გზა არა წმინდანის იდეალური სახის, არამედ ადამიანის სულის მოძრაობის ასახვაა, რაც, აგრეთვე, ადამიანის ლიტურგიულ ცნობიერებას ეფუძნება, ამალღებულის კატეგორიას განეკუთვნება და სულიერობის მშენიერებითაა მოტივირებული. თხზულებათა ლირიკულობის საფუძველი, შესაბამისად, მხატვრულობის საფუძველიც სწორედ ესაა.

დამოწმებანი:

წმ. ანდრია კრიტელი, 2002: წმ. ანდრია კრიტელი, დიდი კანონი, ნეკრესის ეპარქიის გამოც., 2002.

ახალი აღთქუმად, 1994: ახალი აღთქუმად, წმ. გიორგი მთაწმიდელის რედაქციით, საქართველოს საპატრიარქოს გამოც., თბ., 1994.

ბეზარაშვილი, 1998: ქ. ბეზარაშვილი, ბაძვის ცნების ახალი, ქრისტიანული ასპექტი ევრემ მცირესთან და ბიზანტიური რიტორიკის თეორიაში, მაცნე, ელს, 1998, №1-4.

ბიჩკოვი, 1972: В. В. Бычков, Проблема образа в византийской эстетике, Вестник МГУ, 1972, #1.

ბიჩკოვი, 1999: В. Бычков, 2000 лет христианской культуры. Sub specie aesthetica. Т. 1. Раннее христианство. Византия. М., 1999.

გრიგოლაშვილი, 2005: ლ. გრიგოლაშვილი, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“, თბილისი, 2005.

დიონისე არეოპაგელი, 2002: Дионисий Ареопагит, Сочинения. Максим Исповедник, Толкования. Греческий

ტექსტ ს რუსკიმ პერევიდომ გ. მ. პროხოროვა, "Алетья", СРБ., 2002.

პეტრე იბერიელი, 1961: პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), შრომები, გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო სამსონ ენუქაშვილმა, თბ., 1961.

ფსალმუნნი, 1960: ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები X-XIII საუკუნეების ხელნაწერთა მიხედვით, გამოსცა მოამზადა მზექალა შანიძემ, თბილისი, 1960.

Nestan Sulava

*Samtskhe-Javakheti State University; Ivane Javakhishvili
Tbilisi State University*

**STAGES OF SPIRITUAL DEVELOPMENT IN
THEOLOGY AND DAVIT THE BUILDER'S "HYMN OF
REGRET"
RESUME**

Psalms are the lyric confession of sinful human and those were the base of development of lyric spiritual literature. The process of human development, the process of development of internal world of the human starts from psalms. It is the sample of emphasizing emotions of human, individuals after which the Saint Andrew Kriteli and Davit the Builder follow in their hymns.

Hagiography, Homylies and hymnodgraphy as a fields of theology giving two ways of spiritual development of the Saints. Those are: 1. Imitation and 2. Eucharist which will be finish to become like the Lord. Imitation is the stage for saints

person which is necessary for eucharist, for spiritual development. There are great difference between eucharist and imitation but the eucharist can nto be reached without imitation. Imitations means to be like the God which makes the base to interpret the image as symbol. Imitation is the process to emphasize the mortal world like heaven, to emphasize the things and facts like heaven ones, but eucharist is the something like to join the God. After eucharist person will recieve new character, will enter the eternal world, will the reach the spiritual wedding with the God, all this means the human will regain, recieve back the spiritual dress, first dress, she or he will become dressed in teh God. Psalms, Saint Andrew Kriteli's "Big Law" and Davit the Builder's "Hymns of regret" are differ from other hymnographical works and the show different ways of human's spiritual development which means the imitation, eucharist but each abovemention authors chose different way to emphasize this. It is not the weay to show us the face of the saints but it is the way to show the movement of human's spirits and it is based on human's liturgical consciousness, it belongs to sublime category and motivated by spiritual beauty. It is the base of the lyric motifs of the stories.